

Makalenin Geliş Tarihi: 26.12.2020

1. Hakemin Rapor Tarihi: 09.01.2021

2. Hakemin Rapor Tarihi: 05.02.2021

Kabul Tarihi: 15.02.2021

EVLİ VE BEKÂR BİREYLERDE YAŞAMIN ANLAMI VE MANEVİYAT DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ (*) (Araştırma Makalesi)

Turgay ŞİRİN (**)
Neslihan DURSUN (***)

Öz

Bu araştırmanın temel amacı, evli ve bekâr bireylerin maneviyat ile yaşamın anlamı düzeyleri arasında bir ilişkinin incelenmesidir. Araştırmanın örneklemini İstanbul’da bulunan evli ve bekâr bireylerden oluşan 411 kişi oluşturmaktadır. Bu araştırma, nicel araştırma desenlerinden genel tarama modelinin alt türü olan ilişkisel tarama modeli çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Veri toplama aracı olarak; araştırmacı tarafından geliştirilen “Kişisel Bilgi Formu” ile birlikte maneviyat düzeyini ölçmek için, “Maneviyat Ölçeği” ve yaşamın anlam düzeyini ölçmek için “Yaşamın Anlamı Ölçeği” kullanılmıştır. Toplanan tüm nicel veriler, istatistik paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda yaşamın anlamının maneviyatı % 17 oranında yordadığı görülmüştür. Demografik değişkenlere göre de maneviyat ve yaşamın anlamı düzeylerinde farklılaşmalar ve anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Maneviyat, Din, Dindarlık, Yaşamın Anlamı, Din Psikolojisi.

*) Bu araştırma birinci yazar danışmanlığında hazırlanan “Evli ve Bekâr Bireylerin Yaşamın Anlamı ve Maneviyat Düzeyi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” isimli yüksek lisans tezinden geliştirilerek üretilmiştir.

**) Doç. Dr., İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Manevi Danışmanlık ve Rehberlik Anabilim Dalı, (e-posta: turgay.sirin@izu.edu.tr). ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4872-7386>

***) Psikolojik Danışman ve Rehber Öğretmen, MEB, Zübeyde Hanım İlkokulu, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aile Danışmanlığı ve Eğitimi ABD Yüksek Lisans Öğrencisi (Mezun). (e-posta: neslihand.nd@gmail.com). ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2310-0755>

The Relationship Between the Meaning of Life and the Levels of Spirituality of Married and Unmarried Individuals

Abstract

The aim of this study is to examine a relationship between the levels of spirituality and the meaning of life of married and unmarried individuals. The sample of the study consisted of 411 people who are married and single individuals in Istanbul. This research was carried out with the relational screening model which is the sub-type of the general screening model from the quantitative research designs. As a data collection tool; Along with the "Personal Information Form" developed by the researcher, "SpiritualityScale" was used to measure the level of spirituality and "Meaning of Life Scale" to measure the level of meaning of life. All quantitative data were analyzed by using statistics package program. At the end of the study, it was observed that life meaning predicted spirituality by 17%. According to the demographic variables, differentiation and meaningful relationships were found in the levels of spirituality and meaning of life.

Keywords: *Spirituality, Religion, Religiosity, Meaning of Life, Psychology of Religion.*

1. Giriş

İnsanlık tarihi boyunca insanlar, yaşama ve yaşayışlarına belirli anlamlar yüklemek için çabası içinde olmuşlardır. Yaşamlarını yükledikleri anlamın üzerine ekledikleri duygu, düşünce ve davranışlar ile sürdürmeye çalışmışlardır. Bu anlam doğrultusunda da bir takım amaçlar belirleyip hayatlarını bu amaç neticesinde şekillendirmişlerdir. Anlamlandırdıkları hayat sayesinde amaçları doğrultusunda yaşamak ve bu amaçlara ulaşmak onların hayatlarında mutlu ve huzurlu olmalarını sağlamıştır. Söz konusu anlam ve amaçların olmadığı bir hayatın varlığı ise insanlara hayatın anlamsız ve katlanılmaz olduğunu düşündürmüştür ve mutsuz olmalarına sebep olmuştur. Victor Frankl bu durumu “Varoluşsal Boşluk” olarak adlandırmıştır (Frankl, 2013, 120).

İnsanlar yaşamlarını anlamlandırma sürecinde farklı alanlar keşfedip yaşamlarının anlamı olarak bu alanları tercih etmişlerdir. Bu alanlar ise; bilim, din, iş, meslek, kariyer, maneviyat vb. alanlardır. Bu alanlara baktığımızda maneviyat ve din dışında kalan diğer alanlar akıl yoluyla kavranabilmektedir. Akıl yoluyla elde edilen bilgi hayatın anlamını verme konusunda yeterli olamamaktadır. Büyük insan toplulukları bu anlamı, akla dayandırılmamış bir bilgide bulmaktadır. Bu da Allah’a ve bir dine inançtır. İnanç, insanın hayatına ölümle son bulmayacak bir anlam verir, ölüm ötesini aydınlatır (Akıncı, 2005, 12).

Yaşamın anlamı Frankl’a (2013) göre, insanın doğuştan getirdiği bir güç olan, yaşam amaçlarıyla birlikte ele alınan, insan yaşamının doğal ve sağlıklı temel güdüsüdür (Frankl, 2013, 113). Anlam bu hayatın yaşanmaya değer olduğunun ifadesidir. Yaşama anlam verme bireyde pozitif değişimlere yol açarken; yaşamın anlamsız olduğu düşünce-

si bireyde olumsuz duygu ve düşüncelere sebep olur. Yani yaşamın anlamı yaşam kadar önemlidir (Şentürk ve Yakut, 2014, 45).

Yaşamın anlamı kavramı her zaman vardır sadece zamana, şartlara ve kişiye göre değişmekte olduğuna vurgu yapılmaktadır. Ayrıca insan sürekli bir anlam arayışı içindedir (Yalom, 2001, 663). Geçmişten günümüze yaşamın anlamına ilişkin düşünürlerin görüşlerine baktığımızda hepsinin birbirinden farklı olduğunu görmekteyiz. I. Yalom da yaşamın net bir anlamı sorusuna tarih boyunca pek çok düşünürün net bir cevap bulmadığını ifade etmiştir (Yalom, 2001: 260). Buradan hareketle yaşamın net bir anlamı ve amacı vardır diyemeyiz. Adler (2004) ise bu durumu yaşamının anlamının insanların öznel hayatıyla ilişkilendirilebileceğini ve her insana göre bunun değişiklik gösterebileceğine değinmiştir (Adler, 2004, 17).

Yaşamın anlamı ile ilişkili güçlü kavramlardan biri de maneviyat kavramıdır. Maneviyat kavramı Türkçeye Arapçadan geçmiş bir kavram olup, “duyu organları olmaksızın kalp (gönül) ile kavranıp bilinen şeye ait olandır” veya “manaca, maddî olmayan, soyut, ruhanî, ruhca, içe ait, inançla ilgili” anlamlarına gelmektedir (Türk Dil Kurumu [TDK], 2019).

Seligman’a göre maneviyat pozitif psikolojinin temel öğelerindedir (Seligman, 2007: 39). Maneviyat bireyin kişilik gelişiminin ayrılmaz ve gerekli bir parçası olarak psikoloji alanında artarak önem kazanmaktadır (Kasapoğlu, 2017, 144). Elkins’e göre Ruhsallığın (maneviyat) özellikleri: Maneviyat; evrensel, insani bir fenomen, özü itibarıyla fenomenolojik olan, iç güce cevap verme kapasitemiz, gizemli enerji olarak isimlendirilen, nihai amacının merhamet duygusu olmasıdır (Elkins, 2011; akt. Kızılırmak, 2015: 33). Meleis’in kavram geliştirme sürecine göre spiritüalite; bireyin kendisi ve diğer insanlarla ilişkilerini, evrendeki yerini, yaşamın anlamını anlama ve kabul etme çabasıdır. Aynı zamanda yaşam boyu kazanılan bilgilerin bir sonucudur ve yaşamın amacını oluşturan, bireye anlamlı gelen unsurları içerir (Arslan ve Konuk Şener, 2009, 54).

Maneviyat kavramının literatürdeki gelişim süreci incelendiğinde 1900’lü yılların ikinci yarısına kadar bazen din, bazen de dindarlık ile aynı anlamda kullanıldığı görülmektedir. İnsanla yüce Varlık ya da insanla Tanrı arasındaki ilişkiyi ifade ettiği için maneviyat dindarlıkla aynı anlamda kullanılmıştır (Gross, 2006, 424). XXI. yy.ın başından itibaren ise literatürde yeniden tanımlama sürecine girip din ve dindarlık kavramlarından daha farklı anlamda kullanılmaya başlanmıştır.

Maneviyat kavramının dünyadaki gelişimine bakacak olursak; 2008 yılında Din ve Maneviyat Psikolojisi isimli dergi yayınlanmıştır. 2011 yılında yapılan toplantıda bölümün Din Psikolojisi olan isminin Din ve Maneviyat Psikolojisi Derneği (Society for the Psychology of Religion and Spirituality) olarak değiştirilmesi büyük bir çoğunlukla kabul edilmiştir. 2013 yılında da APA Handbook of Psychology, Religion and Spirituality (APA Psikoloji, Din ve Maneviyat El Kitabı) yayımlayarak din ve maneviyatın resmi bir şekilde birbirinden ayrıldığını göstermiştir (Düzgüner, 2013: 54).

Bu gelişmelerden yola çıkarak maneviyat psikolojisinin kendine özgü bir alan oluşturduğunu görmekteyiz. Bununla beraber maneviyatın tanımının hala netlik kazanmadı-

ğını ve dindarlık ile olan ilişkisinde birbirleriyle olan bağlantısının hala tartışılmaya devam ettiğini söyleyebiliriz. Buna mukabil insanların çoğunluğunun maneviyat kavramını dinde aradıkları da görülmektedir. Çünkü bu tür maneviyatı dinde bulmak hem kolaydır hem de din her toplumda mevcut olan manevi bir değerdir. Gelenek olarak da düşünülebilir. Maneviyatı dini değerlerde bulmayan toplumlarda ise insanlar maneviyatı din dışı ya da dinin tamamıyla kapsamadığı değerlerde aramaktadırlar. Ayrıca maneviyatı doğa, müzik, resim güzel sanatlarda, bilimde ve ahlaki değer arayan insanlar da bulunmaktadır (Ergeshov, 2011: 4).

Burada karşımıza maneviyat kavramı ile sıklıkla beraber kullanılan din ve dindarlık kavramları çıkmaktadır. Kur'an'a göre din, insanın zihinsel işlevlerini, inanç ve düşüncelerini, tutumlarını, davranışlarını, ibadetlerini ve sosyal yapılarını (cemaatler vb.), organizasyonlarını belirleyen bir sistemdir (Bilgin, 2014, 76). Dinler, güçlü nedenler oluşturmada insanlara önemli katkı sağlarlar. Çünkü dinlerin en önemli işlevi, insanların hayatı anlamlandırılmalarını sağlamasıdır (Tokur, 2017, 125). Din insan hayatına anlam kazandırması gibi en temel işleviyle günümüzde hala varlığını sürdürmektedir (Kirman, 2005: 53). Dini duygu kişiyi ümitsizlikten ve boşluk hissinden kurtarır (Kıraç, 2013, 131).

Dindarlık, bireyin dinini ve dinselliğini hayata geçiriş biçimidir şeklinde tanımlanabilir (Koç, 2010, 218). Bu sebepten hem bireyden bireye hem de dinden dine değişiklik gösterir. Zira aynı dinin altında farklı görüşleri savunan mezheplerin olduğu gibi aynı dine mensup olan farklı düzeyde dindar bireylerin olabileceği, bilinmektedir

Kısaca, herhangi bir dine mensup olmayan kimselerin, hatta Tanrı tanımaz bir ateistin bile, manevi duygulara ve mistik eğilimlere sahip olması mümkündür. Dindar olmayan bireylerin de maneviyat düzeylerinin yüksek olması mümkündür (Dein ve Kimter, 2014). Bu durumda maneviyatın kapsamının dindarlığın ötesine geçtiğini, manevi olduğu halde dini olmayan duyguların var olduğunu söylemek mümkündür (Tiliouine, 2009, 60). Maneviyat ile dindarlığın birbirinden ayrı olduğunu düşünen görüşe göre; maneviyat daha çok kişisel ve içsel tecrübelerle ilgiliyken din daha çok kurumsal bağlılık ifade etmektedir. Bu anlayışa göre maneviyat bireysel ve içsel tecrübelerle dayanması sebebiyle dindarlıktan ayrı bir kavram olarak tanımlanmaktadır (Düzgüner, 2013, 1). Din kavramında yaratıcı güç olan Allah'a teslimiyet ve inanç, temeli oluştururken, maneviyatta ise benlik ve manevi tecrübeler öne çıkmaktadır (Tuncay, 2007, 15).

Sonuç olarak ilgili literatür incelenmiş ve evli ve bekar bireylerin yaşamın anlamı ile maneviyat düzeyleri arasında bir ilişki olup olmadığının incelenmesine karar verilmiştir. Yapılan literatür taramasında doğrudan evli ve bekâr bireylerde yaşamın anlamı ve maneviyat arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmaya rastlanmamıştır. Bu sebeple yapılan bu çalışmanın literatüre ve bilime katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Problemi

Problem 1: Evli ve bekâr bireylerde yaşamın anlamı ve maneviyat düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki var mıdır?

Problem 2: Katılımcıların maneviyat ölçeği puanları, yaşamın anlamı ölçeği puanlarını anlamlı şekilde yordamakta mıdır?

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada, evli ve bekâr bireylerin maneviyat düzeyleri ile yaşamın yükledikleri anlam düzeyleri arasındaki ilişkiyi karşılaştırılarak incelenmek amaçlanmıştır. Bu çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkisel tarama modeli bireylerin, grupların veya fiziksel ortamların belirli özelliklerini belirlemek için verilerin toplanmasını amaç edinen çalışmaları ifade etmektedir (Büyüköztürk v.d., 2018: 15). Ayrıca ilişkisel tarama modelleri, iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir (Karasar, 2005: 92).

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın örneklemini İstanbul ilinde ikamet eden, uygun örnekleme yöntemine göre belirlenen ve çalışmaya katılmaya gönüllü olan 316'sı (%76,9) kadın, 95'i (%23,1) erkek olmak üzere 411 evli ve bekâr birey oluşturmaktadır. Toplamda 455 kişiye ulaşılmış, eksik ve hatalı işaretleme yapan 34 kişinin ölçek formları iptal edilmiştir.

Araştırmaya katılan 411 katılımcının yaş aralıklarına göre dağılımına bakıldığında 194'ü (%47,2) 18-24 yaş arasında, 111'i (%27,0) 25-30 yaş arasında, 62'si (%15,1) 31-35 yaş arasında, 8'i (%1,9) 36-40 yaş arasında, 36'sı (%8,8) 41 ve üstü aralığında evli ve bekâr bireylerden oluştuğu görülmektedir. Katılımcıların medeni duruma göre dağılımları ise; 156'sı (%38,0) evli, 255'i (%62,0) bekâr şeklindedir.

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada katılımcıların demografik verilerini toplamak için araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu kullanılmış, maneviyat düzeyini ölçmek için Maneviyat Ölçeği ve yaşamın anlamı düzeyini belirlemek için de Yaşamın Anlamı Ölçeği kullanılmıştır. Ölçeklere dair psikometrik özellikler aşağıda verilmiştir.

2.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmada maneviyat ve yaşamın anlamı ile ilişkili olabileceği düşünülen demografik bilgileri içeren bir Kişisel Bilgi Formu oluşturulmuştur. Bu formda katılımcıların; cinsiyet, yaş, medeni durum, ekonomik düzey, dünyaya geliş sırası, kardeş sayısı, eğitim düzeyi, anne ve babanın eğitim düzeyi, büyüdükleri yer, meslek grubu ve algılanan anne-baba tutumu gibi demografik özelliklerini belirlemeye yönelik sorular yer almaktadır.

2.3.2. Maneviyat Ölçeği

Maneviyat Ölçeği, bireylerin, hayatın anlamını arama, ilahî (aşkın) olanla kurulan bağ, nihâî gerçeği ya da en yüksek değeri aramak, yaratılışın gizemini kavramak, Allah'a bağlanma hissi, inancın özelleştirilmesi, evrenle bütünlük hissi gibi insan maneviyatının çeşitli boyutlarını değerlendirmeye ilişkin gençlere ve yetişkinlere yönelik geliştirilmiş bir ölçektir. Ölçeğin maddeleri ilgili literatür ile diğer ölçeklerden yararlanılarak elde edilmiştir. Maneviyat Ölçeği, Şirin (2018) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin kapsam geçerliği oranları, Lawshe tekniği ile 11 uzmandan görüş alınarak belirlenmiştir. Ölçeğin geliştirilmesi çalışmasına 16-67 yaş arası 573 birey (412 kadın; 161 erkek) katılmıştır. Analiz sonucunda KGO değeri 0,69, KGİ ise 0,77 olarak tespit edilmiştir. İç tutarlık güvenilirliği için Cronbach alpha katsayısı incelenmiştir. Ölçeğin Cronbach alpha güvenirlik katsayısı $\alpha=.90$ bulunmuştur. Maneviyat Ölçeği, 5'li likert tipi bir ölçek olup 3 olumsuz 24 olumlu toplam 27 maddeden oluşmaktadır. Ölçek toplam puanı açısından değerlendirildiğinde ölçekten alınacak en yüksek puan 135, en düşük puan ise 27'dir. Ölçekten alınan yüksek puan, kişide maneviyatın yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir (Şirin, 2018: 1304).

2.3.3. Yaşamın Anlamı Ölçeği

Araştırmada yaşamın anlamını ölçmek için Steger, Frazier, Oishi ve Kaler (2006) tarafından geliştirilen ve Demirdağ ve Kalafat (2015) tarafından uyarlaması yapılan Yaşamın Anlamı Ölçeği kullanılmıştır (Demirdağ ve Kalafat, 2015). 7'li Likert türü bir ölçme aracı olan YAÖ 10 maddeden oluşmaktadır. Ölçek maddelerinin 9'u pozitif (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 ve 10. maddeler), 1'i negatif maddeden (9. madde) oluşmaktadır. Ölçek var olan anlam (1., 4., 5., 6. ve 9. Maddeler) ve bulunmaya çalışılan anlam (2., 3., 7., 8. ve 10. Maddeler) olmak üzere iki alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin orijinal formunun güvenilirliği için Steger ve arkadaşları (2006), Cronbach alfa iç tutarlık katsayısını var olan anlam alt ölçeği için $\alpha=.82$; bulunmaya çalışılan anlam alt ölçeği için $\alpha=.87$ olarak bulmuşlardır. Ölçek Türkçeye uyarlandıktan sonra Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı var olan anlam alt ölçeği için $\alpha=.81$, bulunmaya çalışılan anlam alt ölçeği için $\alpha=.85$ bulunmuştur. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 10, en yüksek puan 70 şeklindedir. Ölçek puanının yüksek olması bireyin yaşam anlamına sahip olma düzeyinin de yüksek olduğunu ifade etmektedir.

2.4. Araştırma Etiği

Çalışmaya, gönüllü katılım için sözlü ve yazılı onam alındıktan sonra başlanmıştır. Dolayısıyla çalışma, gönüllük esasına uygun olarak, katılım onam formunu okuyarak çalışmaya katılmak isteyen gönüllü bireyler ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın bilimsel bir araştırma için veri toplamayı amaçladığı, çalışma sonuçlarının sadece bilimsel amaçlarla kullanılacağı, çalışmanın sonuçlarının katılımcıların aleyhine olacak şekilde kullanılmayacağı, çalışmaya katılımın gönüllülük esasına dayandığı, cevapların tamamen

gizli tutulacağı, çalışmaya katılanların kimliklerini açık edici davranışlardan kaçınılacağı ve çalışmaya katılanların katılım sırasında herhangi bir nedenle rahatsızlık hissetmeleri durumunda istedikleri zaman katılımlarını sona erdirebilecekleri bilgileri uygulanan ölçeklerin başında yer almaktadır. Çalışmaya katılan bireylerin kişisel bilgileri gizli tutulmuştur. Çalışmada kullanılan yöntemler, veri toplama araçları ve veri analiz teknikleri açık ve net bir şekilde belirtilmiştir. Çalışmadan elde edilmeyen veriler ve sonuçlara yer verilmemiştir.

3. İşlem

Araştırma verileri 2018-2019 eğitim öğretim yılında toplanmıştır. Bu kapsamda araştırmaya katılma çağrısına olumlu cevap veren gönüllülere, ölçme araçları bireysel olarak uygulanmıştır. Bireysel uygulamalarda katılımcılara sözlü olarak yönerge yeniden verilmiş, kişisel onam formu imzalatılmış ve uygulama ortalama 30 dakika sürmüştür. Verilerin toplanmasının ardından, eksik ve hatalı dolduran 34 form değerlendirmeye alınmamış kalan formlar ile istatistiksel işlemlere başlanmıştır.

4. İstatistiksel Analiz

Ölçek ortalamalarının normal dağılıp dağılmadığı incelenmiş, bunun için ölçeklerin çarpıklık ve basıklık değerleri incelenmiş, literatürde kabul edilen -1,5 ile +1,5 aralığında normal dağılıp dağılmadığı incelenmiştir (Tabachnick ve Fidell, 2013). Yapılan işlemler sonucunda Maneviyat ve Yaşamın Anlamı Ölçeklerinin normal dağıldığı görülmüştür. Bu sebeple normal dağılım gösteren veriler için parametrik analizlerden t testi, Pearson Korelasyon ve Regresyon testleri kullanılmıştır.

5. Bulgular

Araştırmaya katılan bireylere uygulanan maneviyat ve yaşamın anlamı ölçeklerinden elde edilen puanlar incelendiğinde çalışmaya katılan 411 katılımcının maneviyat ölçeği ortalaması \bar{x} = 4,08 olarak tespit edilmiştir. Maneviyat Ölçeğinin alt boyutlarının ortalaması ve standart sapma değerleri şu şekildedir: manevi başa çıkma alt boyutunun ortalaması \bar{x} = 4,54 standart sapması ss = 0,45; aşkınlık alt boyutunun ortalaması \bar{x} = 4,81, standart sapması ss = 0,31; manevi yaşantı alt boyutunun ortalaması \bar{x} = 4,16, standart sapması ss = 0,51; anlam arayışı alt boyutunun ortalaması \bar{x} = 4,67, standart sapması ss = ,39; manevi hoşnutluk alt boyutunun ortalaması \bar{x} = 2,25, standart sapması ss = ,39; Bağlantı alt boyutunun ortalaması \bar{x} = 4,75 standart sapması ss = ,32 Tabiata uyum alt boyutunun ortalaması \bar{x} = 3,42 standart sapması ss = ,47 düzeyinde olduğu tespit edilmiştir

Yaşamın anlamı ölçeğinin maddelerinin ortalaması \bar{x} = 4,99 olarak tespit edilmiştir. Yaşamın anlamı ölçeği 2 alt boyuttan oluşmaktadır. Alt boyutlardan biri olan var olan anlam alt boyutunun ortalaması \bar{x} = 4,92 standart sapması ss = ,36 ve bulunmaya çalışılan

anlam alt boyutunun ortalaması $\bar{x}= 5,07$ standart sapması $ss= 4,45$ olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 1. Evli ve Bekâr Bireylerin Maneviyat Ölçeği ve Yaşamın Anlamı Ölçeği Alt Boyutları İçin t Testi Sonuçları

	Medeni Durum	N	\bar{x}	Ss	t Testi			
					t	Sd	p	
Maneviyat Ölçeği	Manevi Başa Çıkma	Evli	156	4,59	.42	1,55	401	.12
		Bekâr	247	4,51	.47		355,55	
	Aşkınlık	Evli	156	4,81	.31	-,30	401	.76
		Bekâr	247	4,82	.31		335,28	
	Manevi Yaşantı	Evli	156	4,15	.50	-,34	401	.73
		Bekâr	247	4,16	.51		338,82	
	Anlam Arayışı	Evli	156	4,59	.41	-1,42	401	.15
		Bekâr	247	4,64	.38		313,94	
	Manevi Hoşnutluk	Evli	156	2,22	.37	-,92	401	.35
		Bekâr	247	2,26	.40		346,27	
	Bağlantı	Evli	156	4,75	.32	-,28	401	.77
		Bekâr	247	4,76	.32		330,52	
	Tabiatla Uyum	Evli	156	3,45	.49	,90	401	.36
		Bekâr	247	3,41	.45		304,23	
Yaşamın Anlamı Ölçeği	Var Olan Anlam	Evli	156	4,97	.65	1,59	401	.11
		Bekâr	247	4,86	.68		339,92	
	Bulunmaya Çalışılan Anlam	Evli	156	4,71	.69	-6,56	401	.00
		Bekâr	247	5,27	.92		390,50	

Çalışmaya katılan evli katılımcıların maneviyat ölçeğinin Manevi Başa Çıkma alt boyutu puanı 4,59, $ss= .42$; bekâr katılımcıların ise 4,51, $ss= .47$ 'dir ($p= .12$). Evli katılımcıların maneviyat ölçeğinin Aşkınlık alt boyutu puanı 4,81, $ss= .31$; bekâr katılımcıların ise 4,82, $ss= .31$ 'dir ($p= .76$). Evli katılımcıların maneviyat ölçeğinin Manevi Yaşantı alt boyutu puanı 4,15, $ss= .50$; bekâr katılımcıların ise 4,16, $ss= .51$ 'dir ($p= .73$). Evli katılımcıların maneviyat ölçeğinin Anlam Arayışı alt boyutu puanı 4,59, $ss= .41$; bekâr katılımcıların ise 4,64, $ss= .38$ 'dir ($p= .15$). Evli katılımcıların maneviyat ölçeğinin Manevi Hoşnutluk alt boyutu puanı 2,22, $ss= .37$; bekâr katılımcıların ise 2,26, $ss= .40$ 'tır ($p= .35$). Evli katılımcıların maneviyat ölçeğinin Bağlantı alt boyutu puanı 4,75, $ss= .32$; bekâr katılımcıların ise 4,76, $ss= .32$ 'dir ($p=.77$). Evli katılımcıların maneviyat ölçeğinin Tabiatla Uyum alt boyutu puanı 3,45, $ss= .49$; bekâr katılımcıların ise 3,41, $ss= .45$ 'tir

($p = .36$). Bu sonuçlara göre medeni durum değişkenine göre maneviyat ölçeğinin alt boyutlarında anlamlı bir farklılık görülmemiştir ($p > .00$). Çalışmaya katılan evli katılımcıların yaşamın anlamı ölçeğinin Varolan Anlam alt boyutu puanı 4,97, $ss = .65$ 'tir; bekâr katılımcıların ise 4,86, $ss = .68$ 'dir ($p = .11$). Evli katılımcıların yaşamın anlamı ölçeğinin Bulunmaya Çalışılan Anlam alt boyutu puanı 4,71, $ss = .69$ 'tir; bekâr katılımcıların ise 5,27, $ss = .92$ 'dir ($p = .00$).

Bu sonuçlara göre medeni durum değişkenine göre yaşamın anlamı ölçeğinin bulunmaya çalışılan anlam boyutunda anlamlı bir farklılık görülmüştür ($t = -6,56$; $p = .00$). Bu sonuçlara göre bekâr katılımcıların yaşamın anlamı ölçeğinde evli katılımcılara göre daha yüksek puana sahip oldukları görülmektedir.

Tablo 2: Katılımcıların Tamamının Maneviyat Ölçeği ve Yaşamın Anlamı Ölçeği Alt Boyutları Ölçek Puanları Arasındaki Korelasyon Tablosu

		Bulunmaya Çalışılan Anlam	Var Olan Anlam
Manevi Başa Çıkma	r	.40	.02
	p	.00	.59
Aşkınlık	r	.20	.11
	p	.00	.01
Manevi Yaşantı	r	.36	.15
	p	.00	.00
Anlam Arayışı	r	.34	.21
	p	.00	.00
Manevi Hoşnutluk	r	-.23	.12
	p	.00	.01
Bağlantı	r	.39	.01
	p	.00	.71
Tabiatla Uyum	r	.18	.14
	p	.00	.00

Tablo 2'de maneviyat ölçeğinin alt boyutları ile yaşamın anlamı ölçeğinin alt boyutları arasındaki Pearson korelasyon ilişkisi incelenmiştir. Bu sonuçları göre; yaşamın anlamı ölçeğinin alt boyutu olan var olan anlam puanı ile maneviyat ölçeğinin alt boyutlarından manevi başa çıkma ($p = 0.00 < 0.05$, $r = 0.40$) alt boyutu puanı arasında pozitif; yaşamın anlamı ölçeğinin alt boyutu olan var olan anlam puanı ile maneviyat ölçeğinin alt boyutlarından aşkınlık ($p = 0.00 < 0.05$, $r = 0.21$) alt boyutu puanı arasında pozitif; yaşamın anlamı ölçeğinin alt boyutu olan var olan anlam puanı ile maneviyat ölçeğinin alt boyutlarından manevi yaşantı ($p = 0.00 < 0.05$, $r = 0.36$) alt boyutu puanı arasında pozitif; yaşamın anlamı ölçeğinin alt boyutu olan var olan anlam puanı ile maneviyat ölçeğinin alt boyutlarından

anlam arayışı ($p=0.00<0.05$, $r= 0.34$) alt boyutu puanı arasında pozitif; yaşamın anlamı ölçeğinin alt boyutu olan var olan anlam puanı ile maneviyat ölçeğinin alt boyutlarından manevi hoşnutluk ($p=0.00<0.05$, $r= -0.23$) alt boyutu puanı arasında negatif; yaşamın anlamı ölçeğinin alt boyutu olan var olan anlam puanı ile maneviyat ölçeğinin alt boyutlarından bağlantı ($p=0.00<0.05$, $r= 0.39$) alt boyutu puanı arasında pozitif; yaşamın anlamı ölçeğinin alt boyutu olan var olan anlam puanı ile maneviyat ölçeğinin alt boyutlarından tabiatla uyum ($p=0.00<0.05$, $r= 0.18$) alt boyutu puanı arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Yaşamın anlamı ölçeğinin alt boyutu olan bulunmaya çalışılan anlam puanı ile maneviyat ölçeğinin alt boyutlarından aşkınlık ($p=0.01<0.05$, $r= 0.11$) alt boyutu puanı arasında pozitif; yaşamın anlamı ölçeğinin alt boyutu olan bulunmaya çalışılan anlam puanı ile maneviyat ölçeğinin alt boyutlarından manevi yaşantı ($p=0.00<0.05$, $r= 0.15$) alt boyutu puanı arasında pozitif; yaşamın anlamı ölçeğinin alt boyutu olan bulunmaya çalışılan anlam puanı ile maneviyat ölçeğinin alt boyutlarından anlam arayışı ($p=0.00<0.05$, $r= 0.21$) alt boyutu puanı arasında pozitif; yaşamın anlamı ölçeğinin alt boyutu olan bulunmaya çalışılan anlam puanı ile maneviyat ölçeğinin alt boyutlarından manevi hoşnutluk ($p=0.01<0.05$, $r= 0.12$) alt boyutu puanı arasında pozitif; yaşamın anlamı ölçeğinin alt boyutu olan bulunmaya çalışılan anlam puanı ile maneviyat ölçeğinin alt boyutlarından tabiatla uyum ($p=0.00<0.05$, $r= 0.14$) alt boyutu puanı arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Evli bireylerin maneviyat ölçeği ve yaşamın anlamı ölçeği puanları arasında anlamlı korelasyon olup olmadığını tespit etmek için korelasyon analizi yapılmış ve evli katılımcıların Yaşamın Anlamı Ölçeği ile Maneviyat Ölçeği puanları arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu sonuçlara göre; evli katılımcıların yaşamın anlamı ölçeği ile maneviyat ölçeği ($N=156$; $p= 0.00<0.05$; $r= 0.41$) puanları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki gözlenmiştir. Bununla birlikte aynı şekilde bekâr bireylerin maneviyat ölçeği ve yaşamın anlamı ölçeği puanları arasında anlamlı korelasyon olup olmadığını tespit etmek için yapılan korelasyon analizi sonuçlarında ise bekâr katılımcıların yaşamın anlamı ölçeği ile maneviyat ölçeği ($N=247$; $p= 0.00<0.05$; $r= 0.44$) puanları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Tablo 3. Maneviyat Ölçeği ile Yaşamın Anlamı Ölçeğinin Basit Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Gözlenen Değişken	Gözlemlenen Değişken; Maneviyat						
	Model	B	ShB	B	T	p	R
(Sabit)		3.214	0.09		33.60	0.00	
Yaşamın anlamı		0.174	0.01	0.412	9.14	0.00	0.412
	R=0.412 ^a	R ² =0.174					
	F=83.57	p=0.00 ^b					

Tablo 3 incelendiğinde, katılımcıların düşüncelerine dayalı olarak maneviyat ölçeği puanlarının yaşamın anlamı ölçeği puanlarını anlamlı şekilde etkilediği anlaşılmaktadır ($b=3.21$, $p=0.00<0.01$). Maneviyat ölçeğinin puanlarındaki artışın yaşamın anlamı ölçeğinin puanlarını açıklama oranı %17,0'dir. Maneviyat ölçeği puanı bir birim artarken yaşamın anlamı ölçeği puanı 0,174 oranında arttırdığı görülmüştür ($R^2= 0,17$, $p<0.01$).

6. Sonuç ve Tartışma

Araştırmamızın birinci problemini oluşturan Evli ve bekâr bireylerde yaşamın anlamı ve maneviyat düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki var mıdır? sorusuna ilişkin bulgular bize bu değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler olduğunu göstermektedir. Nitekim örneklemin maneviyat ölçeği ve yaşamın anlamı ölçeği alt boyutları arasındaki korelasyona bakıldığında yaşamın anlamı ölçeğinin Var Olan Anlam alt ölçeği ile maneviyat ölçeğinin manevi başa çıkma, aşkınlık, manevi yaşantı, anlam arayışı, bağlantı ve tabiatla uyum alt ölçekleri arasında pozitif, manevi hoşnutluk alt ölçeği ile de negatif yönde anlamlı korelasyon olduğu görülmektedir. Yine Yaşamın Anlamı Ölçeği'nin bulunmaya çalışılan anlam alt boyutu ile maneviyat ölçeğinin manevi başa çıkma ve bağlantı alt ölçekleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmazken, aşkınlık, manevi yaşantı, anlam arayışı, manevi hoşnutluk ve tabiatla uyum alt boyutları arasında pozitif korelasyon bulunmuştur. Ayrıca elde edilen bulgular evli katılımcıların maneviyat ölçeği ve yaşamın anlamı ölçeği toplam puanları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Aynı şekilde bekâr katılımcılarda da iki ölçeğin toplam puanları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. İlgili literatür incelendiğinde araştırma sonuçlarını destekleyen sonuçlara ulaşılmıştır. Örneğin, Söylemez (2016) yaptığı çalışmada manevi zekânın yaşamın anlamını etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Karlı'nın (2020) yaptığı çalışmada dini tutum ve içsel dini motivasyon ile hayatta anlam bulma arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkiye rastlamıştır. Aydın (2017) üniversite öğrencileri ile yaptığı çalışmada dini tutum ile hayatın anlamı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki rapor etmiştir. Krok da (2015) gerçekleştirdiği çalışmada dini başa çıkma ve psikolojik iyi oluşun en önemli unsurunun hayatta anlam bulmak olduğu sonucuna ulaşmıştır. Yine Çamur'un (2014) yapmış olduğu çalışmada öğrencilerin kendilerini dindar olarak değerlendirme düzeyi arttıkça anlam varlığı puanlarında artış olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yani dindarlık ile yaşamda anlam varlığı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bütün bunlar neticesinde bizim çalışmamızda, çalışmaya katılanların maneviyat ölçeği ve yaşamın anlamı ölçeği alt boyutları için t testi sonuçlarına bakıldığında maneviyat ölçeğinin alt boyutları arasında evli veya bekâr olmak açısından anlamlı bir farklılaşma göstermemesine karşın; yaşamın anlamı ölçeğinin bulunmaya çalışılan anlam alt boyutunda bekâr katılımcılar lehine anlamlı bir farklılık gözlenmiştir. Buradan hareketle evli bireylerin bulunmaya çalışılan anlam boyutuna daha düşük puan vermeleri, evliliğin bireyler için hayat amaçlarından biri olduğu ve evli bireylerin bunu gerçekleştirdiği şeklinde yorumlanabilir.

Araştırmamızın ikinci problemini teşkil eden katılımcıların maneviyat ölçeği puanları, yaşamın anlamı ölçeği puanlarını anlamlı şekilde yordamakta mıdır? sorusu doğrultusunda maneviyat ölçeği ve yaşamın anlamı ölçeği arasında regresyonel bir ilişki olup olmadığıyla ilgili yapılan basit doğrusal regresyon analizinde; maneviyat ölçeğinin yaşamın anlamı ölçeğinin anlamlı bir yordayıcısı olduğu görülmüştür. Yani maneviyat ölçeği yaşamın anlamı ölçeğini %17 oranında etkilemektedir. Yapılan diğer araştırmalar incelendiğinde de benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmüştür. Söylemez ve Koç'un (2019) yaptığı araştırmada manevi zekâ ile yaşamın anlamı ve yaşam doyumu arasında benzer bir ilişkiye rastlanmıştır. Yani manevi zekânın yaşamın anlamının anlamlı bir yordayıcısı olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Baş ve Hamarta (2015) yapmış oldukları araştırmada Üniversite öğrencilerinde değerler ve yaşamın anlamı arasındaki ilişki incelendiğinde romantik değerler, maneviyat ve özgürlüğün yaşamda aranan anlamı anlamlı düzeyde yordadığı sonucuna ulaşmışlardır.

Sonuç olarak, elde edilen sonuçlar değerlendirildiğinde, evli ve bekâr bireylerde maneviyat ve yaşamın anlamı arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Tillich maneviyatın anlam duygusu ile açıklanabildiğini ifade etmiştir (Tillich, 2014). İnsanlarda maneviyata ait değerler yaşamın anlamlandırılmasında önemli rol oynamaktadır (Telatar & Özcebe, 2004). Maneviyat bireylerin yaşamın anlamını ve amacını bulmalarına yardımcı olmaktadır. Maneviyatın olmadığı bir yaşamda anlamın her zaman eksik kalacağı söylenebilir. Son olarak bu konuda daha geniş örnekleme ve farklı araştırma yöntemleriyle yeni araştırmalar yapılmasının literatüre olumlu katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Adler, A. (2004). *Yaşamın anlam ve amacı*. İstanbul: Say Yayınları.
- Akıncı, A. (2005). Hayata anlam vermede dinî değerlerin ve din öğretiminin rolü. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3(9), 7-24.
- Arslan, H. & Konuk Şener, D. (2009). Stigma, spiritüalite ve konfor kavramlarının Meleis'in kavram geliştirme sürecine göre irdelenmesi. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 2(1), 51-58.
- Aydın, C. (2017). Üniversite öğrencilerinin dini tutum ile hayattaki anlam düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6(4), 89-108.
- Baş, V. & Hamarta, E. (2015). Üniversite öğrencilerinde değerler ve yaşamın anlamı arasındaki ilişki. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 13(29), 369-391.
- Bilgin, A. (2014). Din, dindar, dindarlık: Özeleştiril bir değerlendirme. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 75-84.
- Büyüköztürk, Ş., Akgün, Ö., Karadeniz, Ş., Demirel, F., Çakmak, E. (2018). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

- Çamur, Z. (2014). *Yaşamda anlam ve dindarlık ilişkisi (Geç ergenlik dönemi)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- Dein, S. & Kimter, N. (2014). Din, maneviyat ve depresyon: Tetkik ve tedavi için öneriler. *Ekev Akademi Dergisi*, 18(58), 739-750.
- Demirdağ, S. & Kalafat, S. (2015). Yaşamın anlamı ölçeği (YAÖ): Türkçeye uyarlama, geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(2), 83-95.
- Düzgüner, S. (2013). *Maneviyat algısı ve diğerkamılıkla ilişkisi kan bağıtsı örneğinde Türkiye ve Amerika karşılaştırmalı nitel bir araştırma*. Yayınlanmamış doktora tezi, Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ergeshov, E. (2011). *Kırgız türklerinin kültüründe müzikterapi uygulamaları ve maneviyat ilişkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Frankl, W. E. (2013). *İnsanın anlam arayışı*. İstanbul: Okyan Us Yayıncılık.
- Gross, Z. (2006). *Spirituality, contemporary approaches to defining*. (E. M. Dowling, & G. W. Scarlett, Dü) Thousand Oaks, London and New Delhi: Encyclopedia of Religious and Spiritual Development.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayınevi.
- Karslı, N. (2020). Üniversite öğrencilerinde hayatın anlamı ve dindarlık ilişkisi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 48, 169-201.
- Kasapoğlu, F. (2017). Psikolojik danışma süreci ve maneviyat: Bir bütünleşme arayışı. *Hikmet Yurdu Düşünce-Yorum Araştırma Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(19), 141-157.
- Kıraç, F. (2013). *Eşcinsellikle ilgili dini-psikolojik algılar ve maneviyat (Erkek eşcinsel örneklem)*. Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Kızılırmak, Ö. (2015). *Genç yetişkinlerde yaşamda anlamın maneviyat ve kişilik özellikleri açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Kirman, M. A. (2005). *Din ve sekülerleşme*. Adana: Karahan Yayınları.
- Koç, M. (2010). Demografik özellikler ile dindarlık arasındaki ilişki: Yetişkinler üzerine ampirik bir araştırma. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 19(2), 217-248.
- Krok, D. (2015). The role of meaning in life within the relations of religious coping and psychological well-being. *Journal of Religion and Health*, 54(6), 2292-2308.
- Seligman, M. (2007). *Gerçek mutluluk*. Ankara: Hyb Yayınları.
- Söylemez, A. (2016). Manevi zekânın yaşamın anlamı ve yaşam doyumunun yordayıcısı olarak incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi.

- Söylemez, A. & Koç, M. (2019). Studying spiritual intelligence as a predictor on meaningfulness and life satisfaction. *Spiritual Psychology and counseling*, 4(2), 109-122.
- Steger, M. F., Frazier, P., Oishi, S. & Kaler, M. (2006). The meaning life questionnaire: assesing the presence af and search for meaning in life. *Journal of Counseling Psychology*, 53(1),80-93.
- Şentürk, H. & Yakut, S. (2014). Hayatın anlamı ve din. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 45-60.
- Şirin, T. (2018). Maneviyat ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Electronic Turkish Studies*, 13(18), 1283-1309.
- Tabachnick, B. G. & Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics*. Boston: Allyn and Bacon.
- TDK.(2019).Web:http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=MANEV%C4%B0 adresinden 03 Aralık 2019'da alınmıştır.
- Telatar, T. G. & Özcebe, H. (2004). Yaşlı nüfus ve yaşam kalitelerinin yükseltilmesi. *Türk Geriatri Dergisi*, 7(3), 162-165.
- Tiliouine, H. (2009). Islamic religiosity, subjective well-being, and health. *Mental Health Religion & Culture*, 12(1), 55-74.
- Tillich, P. (2014). *Olmak cesareti*. (Çev. F. Cihan Dansuk) İstanbul: Okuyan Us Yayınları.(Eserin orijinali 1952'de yayımlandı).
- Tokur, B. (2017). *Stres ve din*. İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Tuncay, T. (2007). Kronik hastalıklarla baş etmede tinsellik. *Sağlık ve Toplum Dergisi*, 17(2), 13-20.
- Yalom, I. (2001). *Varoluşçu psikoterapi*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.